

MÖVZU 13. PEDAQOCI PROSESDƏ ÜNSİYYƏT ZAMANI

MÜƏLLİMİN QARŞILAŞDIĞI PSIXOLOCI ÇƏTİNLİKLƏR

PLAN:

1. Ünsiyyət zamanı müəllimin qarşılaşdığı çətinliklər
2. Psixoloji çətinliklərin tipləri
3. Psixoloji çətinliyin aradan qaldırılması formaları

1. Müəllimin Pedaqoji fəaliyyəti və Pedaqoji ünsiyyəti həmişə rəvan və maneəsiz getmir. Müəllim bu prosesdə bir sıra psixoloji çətinliklərə rast gəlir ki, onları nəzərə almadan və aradan qaldırmadan Pedaqoji fəaliyyətin müvəffəqiyyətindən danışmaq olmaz.

Müəllimin Pedaqoji fəaliyyəti yerinə yetirərkən qarşılaşdığı çətinlikləri müxtəlif göstərijilərə əsasən tiplərə ayırmaq olar. Buraya çətinliyi doğuran səbəbin obyektiv və ya subyektiv olmasını, çətinliyin dərk olunma dərəcəsini, Pedaqoji təsirin təşkili xüsusiyyətlərini, özünənəzarət və özünütənzimi və s. aid etmək olar.

Çətinliyi doğuran səbəbin obyektivlik dərəcəsindən asılı olaraq obyektiv və subyektiv çətinlik, dərk olunma dərəcəsinə görə dərk olunan və dərk olunmayan çətinlik özünü göstərir.

Psixoloq A.K.Markova görə, Pedaqoji təsirin təşkili xüsusiyyətlərindən asılı olaraq aşağıdakı psixoloji çətinliklər müşahidə olunur:

- 1/ yeni proqramla işləyə bilməmək;
- 2/ ayrı-ayrı psixi funksiyaların səviyyəsini qiymətləndirə bilməmək;
- 3/ şagirdi yaranma və inkişaf prosesində olan tam bir şəxsiyyət kimi görə bilməmək;
- 4/ şagirdləri mənimsəməyə, fənnə, xarici görkəmə görə qiymətləndirmək;
- 5/ şagirdlərin əqli xüsusiyyətlərini və şəxsiyyətini psixoloji jəhətdən öyrənmək üsullarına yiyələnməmək və s.

Ümumiyyətlə, müəllimin öz fəaliyyətində qarşılaşdığı prinsipial psixoloji çətinlikləri aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar: müəllim şagirdi bütövlükdə öz inkişaf perspektivində qavraya bilmir, öz əməyini Pedaqoji fəaliyyət, Pedaqoji ünsiyyət və şəxsiyyətlə vəhdətdə olan bir tam kimi görə bilmir, onları «**müəllim-şagird**» sistemi çərçivəsinə keçirə və qiymətləndirə bilmir.

Müəllim üçün ən mühüm çətinlik isə şagirdlərin psixi vəziyyətini və özünün Pedaqoji fəaliyyət və ünsiyyəti səviyyəsinin diaqnostikasını verə bilməməkdən ibarətdir.

Müəllimin psixoloji çətinlikləri, onun müəyyən Pedaqoji şəraitdə həyata keçirdiyi fəaliyyət zamanı təzahür edən gərginlik vəziyyəti ilə müəyyən edilir.

2. Psixoloji ədəbiyyatda çətinliyin yaranma səbəbinin xarakteri ilə bağlı üç mühüm ümumi tipi müəyyənləşdirilmişdir:

1. Xarici səbəblərdən irəli gələn psixoloji çətinlik. Bu jür çətinlik Pedaqoji situasiyanın obyektiv çətinliyi nəticəsində yaranır və Pedaqoji vəzifənin həyata keçirilməsinin uyğun (adekvat) vasitələrinin olmaması ilə şərtlənir.

2. Daxili səbəblərdən irəli gələn psixoloji çətinlik. Bu jür çətinliklər müəllim şəxsiyyətinin fərdi xüsusiyyəti, motivləşməsi, özünüqiyətləndirməsi, əhvalları ilə şərtlənir. Həmin daxili amillər konkret Pedaqoji məsələnin həllinə təsir göstərir.

3. Daxili səbəblərdən irəli gələn xarici səbəblərlə şərtlənən psixoloji çətinliklər. Daxili səbəblərlə şərtlənən çətinliklər müəllimin Pedaqoji situasiyasını qavrama və təsəvvür etməsini təhrif edir, nəticədə müəllimdə yalançı problem yaranır, o öz qarşısına uyğun olmayan məqsəd qoyur və şəraitə uyğun olmayan məsələni həll edir.

Adətən, müəllim daima şagirdlərlə, bütün siniflə münasibətdə olur, həmin münasibətlər onun təlim, tərbiyə, təşkilati proseslərdəki praktik fəaliyyətində inkişaf edir.

Prosesi təmin etmək üçün müəllimin Pedaqoji fəaliyyət zamanı baş verən çətinliklərin qarşısını almağa imkan verən münasibətləri yaratmağa hazır olması zəruridir. Müəllimdə isə bu jür zəruri qabiliyyət, bacarıq və vərdişlərin olmaması işdə qüsurlara, arzu olunmayan çətinliyin yaranmasına gətirib çıxarır.

3. Psixoloji çətinliklərin hər biri o birisindən fərqləndiyi kimi, onları aradan qaldırmaq, bu sahədə müəllimə təsir formaları da müxtəlifdir.

Psixoloqlar Pedaqoji fəaliyyət zamanı müəllimin qarşılaşdığı psixoloji çətinliyin tipindən asılı olaraq aşağıdakı **təsir formalarından** istifadənin vacibliyini qeyd edirlər:

1/ Xarici səbəblərdən irəli gələn psixoloji çətinlik baş verdikdə öyrəji formadan, təlim və özünütəlimdən istifadə olunması (müəllimin biliyindəki çatışmazlığı aradan qaldırmaq).

2/Daxili səbəblərdən irəli gələn psixoloji çətinlik baş verdikdə psixoterapevtik formadan istifadə etmək, gərginliyin götürülməsi üçün lazımı şəraitin yaradılması (müəllimlə aparılan psixoloji iş).

3/ Daxili səbəblərdən yaranmış, xarici səbəblərlə şərtlənən psixoloji çətinlik baş verdikdə psixotexniki formadan istifadə etmək, əməyin səmərəliliyini yüksəltmək məqsədi ilə müəllimlərin mövqelərini dəqiqləşdirmək üçün yaranmış problemlə əlaqədar məktəb müəllimlərinin birgə işi (uyğun Pedaqoji təsir vasitələrinin tapılması və yaradılması).

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Həmzəyev M. Ə. Pedaqoji psixologiya. Bakı, 1991

2. Həmzəyev M. Ə. Yaş və Pedaqoji psixologiyanın əsasları, Bakı, 2003

3. Həmzəyev M. Ə. Əmiraslanova S. F. ünsiyyət psixologiyası. Bakı, 2007